

Danijel Dzino, Ante Milošević, Trpimir Vedriš (ed.), **Migration, Integration and Connectivity on the Southeastern Frontier of the Carolingian Empire** (East Central and Eastern Europe in the Middle Ages, 450-1450, 50). Leiden-Boston: Brill, 2018. XIX+365 strani

Raziskovanje srednjega veka je prineslo v zadnjih desetletjih obilico metodoloških ter vsebinskih novosti. Brillova serija *Transformation of the Roman World*,¹ ki je rezultat istoimenskega projekta med leti 1993 in 1998, ter serija *Forschungen zur Geschichte des Mittelalters*, ki jo izdaja Avstrijska akademija znanosti, sta med drugimi predstavili velik napredek pri proučevanju ter razumevanju srednjega veka. Plejada vrhunskih mednarodnih zgodovinarjev – sploh iz nemško provenienčne historiografije – kot so Walter Pohl, Helmut Reimitz, Michael Borgolte idr. odpira nova vprašanja in tematike na področju raziskovanja (zgodnjega) srednjega veka, ki temeljijo na interdisciplinarnem pristopu. Za področje jugovzhodne Evrope, kjer se ti postmodernistični metodološki in teoretični pristopi šele počasi uveljavljajo, je ključna serija *East Central and Eastern Europe in the Middle Ages, 450-1450*, ki izhaja v angleškem jeziku pri ugledni akademski založbi Brill Academics in poskuša predstaviti širši znanstveni publiki problematiko s področja vzhodne in jugovzhodne Evrope v srednjem veku, obenem pa minimizirati jezikovne bariere in z njimi zvezan kulturni solipsizem,² ki je na omenjenem področju – čeprav v veliko manjši meri kot pred nekaj desetletji – še vedno prisoten.

Prav v tej seriji je izšel tudi pričujoč zbornik, ki ga sestavljajo referati predstavljeni na simpoziju *Croats and Carolingians – revisited: 15 years later*, ki je potekal v Splitu 17. in 18. septembra 2015 in je ponovno odprl nekatera vprašanja prvič zastavljena ob istoimeni veliki razstavi (Hrvati i Karolinzi) leta 2000 v Splitu, postavljeni ob 1200 letnici kronanja Karla Velikega za cesarja, in obsežnem spremljajočem zborniku in katalogu. Dalmacija, Istra ter Panonija, območja, ki so v tem delu obravnavana, so v zgodnjem srednjem veku ležala na periferij dveh političnih sfer – tj. bizantinske ter karolinške – in bila deležna dvojnega kulturnega ter političnega vpliva. Študije poudarjajo vlogo ter vpliv karolinškega imperija pri

¹ Izšla je v trinajstih zvezkih med leti 1997 ter 2004. Od 2007 pa pri isti založbi izhaja serija *Brill's Series on the Early Middle Ages*, ki služi kot nadaljevanje (continuation) serije *Transformation of the Roman World*.

² Chris Wickham, *Framing the Early Middle Ages, Europe and the Mediterranean, 400-800*, Oxford: Oxford University Press, 2006, str. 2.

družbenih spremembah na jugovzhodni meji cesarstva in s tem posežejo v tradicionalni zgodovinopisni narativ, ki pri tem procesu podčrtava vpliv bizantinskega cesarstva.³ Monografija temelji na interdisciplinarnem pristopu z velikim poudarkom na arheološkem gradivu in jo sestavljajo prispevki najperspektivnejši hrvaških in mednarodnih raziskovalcev s področja arheologije, zgodovine in umetnostne zgodovine. Delo sestavlja 14 razprav (ter uvodna diskusija urednikov) in se deli na štiri tematske sklope – *Historiografija*, *Migracije*, *Integracija* ter *Povezave*.

Prvi del monografije, nanašajoč se na historiografijo, poskuša reflektirati politične in ideološke diskurze, ki so kot plod jugoslovanske nacionalne ideologije močno zaznamovali hrvaško zgodovinopisje ter posledično vplivali na do danes še vedno ustaljene zgodovinske interpretacije – kot npr. »južnoslovanske paradigme« (str. 291). Sklop skuša orisati razvojno pot teh splošnih naracij, ki so nastale pod vplivom komunistične ideologije in s tem prikazati razlog za ta revizionističen pogled na starejšo hrvaško zgodovino (Dzino), v manjši meri pa razpravlja tudi o karolinškem kulturnem vplivu (Budak).

De Administrando Imperio, še nedavno povsem nesporen vir za etnogenezo Hrvatov in hkrati eden prvih virov, ki se nanaša na jugovzhodnoevropske etnogenetske procese v zgodnjem srednjem veku in dokumentira tudi sam prihod Hrvatov, je danes v hrvaški historiografiji – skupaj z etnogenetsko teorijo, ki temelji na njem – dokaj marginaliziran. Postmodernistično zgodovinopisje se za nastanek hrvaške identitete in z njo povezano migracijo rajši osredotoča na obdobje med koncem 8. ter začetkom 9. stoletja, ko je po koncu frankovsko-avarskih vojn nastal na področju propadlega avarskega kaganata politični vakuum, kot pa na dolgo uveljavljeno tezo Boga Grafenauerja o prihodu Hrvatov v začetku 7. stoletja. Ta kronološko nekonvencionalna teza, ki jo je prvi predstavil Lujo Margetić leta 1977, se je v hrvaškem zgodovinopisju z nekaj adaptacijami bolj uveljavila šele proti koncu prejšnjega oz. na začetku tega stoletja. Tri diskusije v tem tematskem sklopu (Ančić, Milošević, Bilogrivić), imenovanem *Migracije*, razpravljajo torej o selitvenih procesih na območju vzhodne ter jugovzhodne meje frankovske države. Ti naj bi nastali kot posledica karolinške imperialne politike in se navezujejo na tezo o prihodu Hrvatov konec 8. oz. začetku 9. stoletja, ki naj bi jo dokazovale družbene spremembe in z njimi povezana materialna diskontinuiteta.

Tretja skupina razprav se nanaša na integracijske procese na območju Vzhodnih Alp in Vzhodnega Jadrana ter jih zaznamuje metodološka diverziteta. Na primeru Karantancev in njihovih sosedov (Štih) so predstavljene integrativne metode, ki so značilne za frankovsko politiko, medtem ko je integracija Istre (Miljenko Jurković) ter Panonije (Filipec) v karolinško politično sfero analizirana na podlagi arhitekturne umetnosti ter materialnih najdb. Na tem mestu se mi zdi vredno opomniti, da je prispevek Ivana Basića (170-209) v monografiji vključen v sklop

³ Bizantinski vpliv na omenjeno področje je bolj sistematično diskutiran v Mladen Ančić et al. (ed.), *Imperial Spheres and the Adriatic, Byzantium, the Carolingians and the Treaty of Aachen (812)*, London-New York: Routledge, 2018. Vsesplošna vloga Bizanca na tem področju je bila tudi tema mednarodnega simpozija *Byzantium in the Adriatic, From the 6th to the 12th century*, ki je potekal septembra 2018 v Splitu.

Integracija, vendar sam prispevek ne razpravlja o integrativnih metodah, hkrati pa je v uvodnem nagovoru urednikov naveden pod tematiko *Povezave* (str. 13). Bralec, ki se bo osredotočil torej zgolj na temo *Povezave*, bo zaradi te napake ostal prikrajšan za Basičev prispevek.

V zadnjem, najboljšežnejšem sklopu, imenovanem *Povezave*, je bralcu predstavljena povezanost obravnavanega prostora, ki ga sugerirajo ostanki besed (Basič), prava (Petrak), uvedbe svetnikov (Jakšić) ter s krščanstvom institucionalizirane pogrebne prakse – pokopi otrok (Curta). Paralelno je razvoj povezav predstavljen tudi na primeru Južne Italije iz gospodarske perspektive (Hodges). Sklop bralcu prikaže, da je bil prostor v času zgodnjega srednjega veka, ki je znan pod generično sintagmo *Dark Ages*, deležen pestrih komunikacijskih povezav poleg iz poudarjenega frankovskega cesarstva tudi iz Bosporja ter same Italije.

Zaradi specifičnosti bo delo bolj namenjeno specialistom, ki se ukvarjajo z hrvaško ali jugovzhodnoevropsko zgodnesrednjeveško zgodovino. Nekatere ponujene interpretacije – kot npr. Ančičeva ter Miloševićeva teza o prihodu Hrvatov konec 8. oz. na začetku 9. stoletja – ostajajo, z nekaj manjšimi adaptacijami, dokaj nespremenjene že od razstave Hrvati i Karolinzi leta 2000, vendar se te v mednarodnih vodah nikakor niso uveljavile,⁴ zato se pričujoči prispevki ob podpori internacionalne stroke ponovno dotaknejo že nekaterih znanih – ter obenem tudi novih – problemov, hkrati pa monografija, ki je napisana v angleškem jeziku, omogoča lažjo dostopnost sodobnega lokalnega znanja hrvaške historiografije tujim raziskovalcem, ki rado izostane iz običajnih sintetičnih pregledov. V vsakem primeru, ne glede ali se s temi pogledi strinjamo ali ne, ponuja delo razlago problemov iz različne perspektive, kar bo zagotovo v prihodnosti odprlo poleg raznovrstnih polemik tudi mnogo novih vprašanj, obenem pa odraža zbornik tudi napredek hrvaškega zgodovinopisja, ki se je skupaj z mednarodno vpetimi raziskovalci v zadnjih desetletjih uspelo odmakniti od tradicionalnih zgodovinopisnih pripovedi.

Aljaž Sekne

⁴ Ančič govori v svojem prispevku celo o preziru mednarodnih raziskovalcev do lokalnega znanja in je do nekaterih izmed teh avtorjev zelo kritičen (str. 43-49). Razlog za ta »prezir« je v veliki meri metodološke narave. Namreč tako Ančič (str. 43-62) kot tudi Milošević (str. 63-85) svoja razumevanja predstavita na podlagi »migracijske teorije«, ki je po mnenju marsikaterega zgodovinarja smatrana kot zastarela, obenem pa »ni v skladu« s postmodernističnim pogledom na družbene spremembe, ki poudarja vlogo »transformacije« družb, v katerih igrajo ključno vlogo raznovrstni socialni procesi npr. akulturacija, integracija ipd., medtem ko migracijski procesi igrajo bolj sekundarno vlogo. Poleg metodološkega izhodišča pa teza nima zanesljive podprtosti v virih (npr. Bilogrivić, str. 86-99). Za »transformacijsko tezo« na primeru hrvaške zgodnesrednjeveške zgodovine glej npr. Danijel Dzino, *Becoming Slav, Becoming Croat, Identity Transformations in Post-Roman and Early Medieval Dalmatia*. East Central and Eastern Europe in the Middle Ages, 450-1450, 12. Leiden-Boston: Brill, 2010.